

byggnadsvård

Frustuna kyrka

Frustuna socken, Gnesta kommun,
Strängnäs stift, Södermanlands län

Antikvarisk medverkan
Iståndsättande av terrassmur

Kalle Anderberg

Frustuna kyrka

Frustuna socken, Gnesta kommun,
Strängnäs stift, Södermanlands län

Antikvarisk medverkan
Iståndsättande av terrassmur

Kalle Anderberg

© 2011 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & Utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkiv.bibliotek@dll.se
www.sorlandsmuseum.se

Författare: Kalle Anderberg, antikvarie
Omslagsbild: Frustuna kyrka från sydväst (Slm D11-704). Foto: Kalle Anderberg
Foto, där ej annat anges: Kalle Anderberg, Sörmlands museum
Diarienummer: KN-KUS09-263
Allmänt kartmaterial: ©Lantmäteriverket. Ärende nr MS2006/01672

Nyköping 2011

Innehåll

INLEDNING	5
Antikvarisk medverkan	5
Historik med relevans för ärendet	5
Översiktlig beskrivning av Frustuna kyrkogård	5
Sammanfattning av utförda åtgärder	5
UTFÖRDA ÅTGÄRDER	5
AVVIKELSER FRÅN BESLUTSUNDERLAGET	5
ANTIQUARISKA IAKTTAGELSER	7
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER	7
KÄLLFÖRTECKNING	10
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	10

1 Utdrag ur Gröna kartan Skala 1:25 000

INLEDNING

Under perioden 22 augusti till 13 september 2011 har arbeten med den västra terrassmuren, här även kallad, stödmuren skett på Frustuna kyrkogård. Frustuna församling ansökte om tillstånd att utföra rubricerade åtgärder den 28 november 2008. Länsstyrelsen beslutade den 24 augusti 2011 att lämna tillstånd till åtgärderna.

Antikvarisk medverkan

Sörmlands museum fick uppdraget att svara för antikvarisk medverkan vid arbetets genomförande. Arbetet har följts upp genom totalt 4 platsbesök inklusive uppstartsmöte och slutbesiktning. Fortlöpande kontakt har också skett genom e-post telefon och promemorior.

Översiktlig beskrivning av Frustuna kyrkogård

Frustuna kyrkogård ligger på en halvö vid sjön Frösjön. Marken sluttar ganska kraftigt mot norr och öster. Terrassmurar har tidigare förekommit runt hela kyrkan men mot söder har muren ersatts med en slänt. Mot söder avgränsas anläggningen av en granhäck. Den för Södermanlands sockenkyrkor mycket stora kyrkogården visar på tätorten Gnestas befolkningsexpansion under 1900-talet. Kyrkogårdens gravvårdar har en mångfald och ett tidsperspektiv som är ovanlig för länet.

Historik med relevans för ärendet

En översiktlig genomgång av befintligt kartmaterial hos Lantmäteriet visar att kyrkogårdstomtens västra del har haft ett delvis annorlunda utseende. Gränsen har vikt av mot öster ungefär i höjd med kyrkans nordvästra hörn. Dock går det inte att fastställa att detta skulle överensstämma med murens sträckning. En del bilder har däremot varit till stöd vid rekonstruktion av raserade murpartier. Det har inte gått att fastställa stödmurens ålder med utgångspunkt i enbart kartmaterial.

UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Raserade partier av muren har grävts bort med tillvaratagande av befintliga stenar. En ny grundläggning med dränering har utförts. Vid detta arbete kunde utloppet från en dagvattenledning som betjänat kyrkobyggnadens södra takfall hittas vid muren. Det uttrinnande vattnet har sannolikt varit bidragande till skadeförloppet. Vid arbetet med dräneringen hittades flera stenar i marken. Dessa, och stenar som hittades på den norra slutningen utanför kyrkogården har använts till att rekonstruera muren. Nuvarande dränering kommer att leda vattnet till en stenkista som ska anläggas på gräsplanen framför muren.

AVVIKELSER FRÅN BESLUTSUNDERLAGET

De gravstenar som tidigare stod lutade mot muren har avlägsnats. Detta har skett som ett förvaltningsärende på församlingens initiativ, enligt uppgift innan datumet för Länsstyrelsens beslut. Stenarna har gått till återvinning.

2 På denna bild, tagen 1925 kan man skönja en ganska hög, häckbevuxen terrassmur ungefär framför långhusets sydvästra gavel. Foto: Dan Samuelsson (Slm 11-705)

3 Denna bild är tagen efter 1940 då kyrkan fick nytt koppertak. Häcken är här borta och muren förefaller vara skadad. Foto: Okänd (Slm 11-706)

ANTI-KVARISKA IAKTTAGELSER

Muren ter sig ganska hög i jämförelse med hur det såg ut tidigare. Ett ofrånkomligt faktum är att delar av muren har byggts till ett utseende som det inte helt kan garanteras att den tidigare haft. Dock följer den nya delen av muren den linje som den stående delen av muren bildar. Sådillvida tar rekonstruerade delar sin utgångspunkt i utseendet för stående partier.

Ett praktiskt motiv för murens nuvarande utseende är att man har velat förhålla sig till den nuvarande marknivån. Muren är en terrassering och behöver också av praktiska skäl fungera som en sådan.

Några noteringar som antikvariskt stöder murens nuvarande utseende har också kunnat göras med hjälp av äldre bildmaterial.

Kyrkobyggnadens tak lades om i samband med restaureringen 1939-40. Då bekläddes såväl tornspira som långhustak med kopparplåt. Genom att jämföra en bild från 1925 med en senare bild där byggnaden har fått sitt koppertak kan man få en fingervisning om hur muren har skadats. På 1925 års bild ser man ett parti av en intakt mur med en häck som växer på den övre nivån. På den senare bilden, som alltså måste vara minst 15 år yngre är häcken borta, troligtvis står gravstenar lutade mot muren, men det går också att se att muren är skadad. Möjligen har muren initialt blivit skadad av häckplantering som med sina rötter pressat murstenarna ur läge.

1925 års bild indikerar emellertid att det har funnits en terrassmur och det är detta utseende som man med den senaste restaureringen har återskapat. Dock kommer inga planteringar i form av häckar att anläggas utmed muren.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Arbetena har omfattat istandsättningsåtgärder på den västra terrassmuren till Frustuna kyrkogård. Sörmlands museum kan intyga att arbetena, med undantag av vad som sagts ovan, har skett enlighet med Länsstyrelsens beslut, daterat den 26 augusti 2010. Murens siluett följer den ovanliggande marknivån och planar ut mot söder. Det går att skilja den befintliga muren från den rekonstruerade, nysatta muren. Samtidigt har den nya muren en hög konstnärlig kvalitet och förhåller sig harmoniskt till den befintliga delen. Man har inte behövt använda nyare sprängsten, utan har kunnat ta tillvara befintlig sten. Murens krön är i sitt nuvarande utförande inte täckt av jord och gräs.

Utförda arbeten kan inte anses ha påverkat kyrkans eller kyrkogårdens kulturhistoriska värde i någon nämnvärd omfattning. Snarast har åtgärden stärkt de värden som muren representerar, inte minst för upplevelsen av kyrkogården. Arbetet godkänns härmed.

4 Den raserade terrassmuren före påbörjade arbeten. I bild: Magnus Jonsson, Bergs gård mark och bygg AB och Ulrika Wiksten, Frustuna församling. Foto Kalle Anderberg, Sörmlands museum (Slm D11-707).

5 Grundläggning av helt raserade partier av muren, notera dagvattenledningen vars utlopp tidigare var placerat i muren (Slm D11-708).

6 Terrassmuren efter åtgärd. Den ovanliggande marknivån har planats ut något (Slm D11-709).

7 Den nya nya muren förhåller sig harmoniskt men ändå avläsbart till den befintliga (Slm D11-710).

Källförteckning

Arkiv

Lantmäteriet, Gävle

Lantmäterimyndighetens arkiv

Lantmäteristyrelsens arkiv

Sörmlands museums arkiv, Nyköping

Administrativa uppgifter

Fastighetsuppgifter

Objekt: Frustuna kyrka

Kommun: Gnesta kn

Fastighetsbeteckning: Frustuna kyrka

Socken: Frustuna

Län: Södermanland

Stift: Strängnäs

Författningsskydd

Lag (1998:950) om Kulturminnen m m

Kyrkor uppförda före utgången av år 1939 skyddas enligt 4 kap. 3 § Lag (1998:950) om kulturminnen mm (KML). Enligt denna lag ska alla kyrkobyggnader och kyrkotomter som tillhör Svenska kyrkan samt alla begravningsplatser vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. För byggnader och anläggningar som tillkommit före 1940 gäller att de inte på något väsentligt sätt får ändras utan Länsstyrelsens tillstånd. Detta tillståndskrav gäller också för vissa, särskilt utvalda byggnader och anläggningar som är yngre och som har höga kulturhistoriska värden. Kyrkliga inventarier av kulturhistoriskt värde ska förvaras och vårdas väl. Varje församling ska föra en förteckning över sådana inventarier.

Projektrelaterad information

Fastighetsägare och beställare: Frustuna Församling, Frustuna prästgård 646 21 Gnesta

Utförare: Bergs gård mark och bygg AB, Bergs gård 610 75, Västerljung

Antikvarisk medverkan: Kalle Anderberg, Sörmlands museum, Box 314, 611 26 Nyköping

Övriga uppgifter

Länsstyrelsen i Södermanlands län, beslut 2009-08-24, dnr 433-16695-2008

Sörmlands museum, dnr KN-KUS09-263

Dokumentationsmaterial

Dokumentationsmaterial i form av arbetsmaterial och fotografier förvaras i Sörmlands museums arkiv, Nyköping.